

УДК 342.1

Максименко О. В., с.н.с. наукової лабораторії
з проблем кримінальної міліції ННІФПСКМ НАВС, к.ю.н.

Основні засади адміністративних правовідносин у вищих навчальних закладах України

У статті розглядається поняття адміністративних правовідносин, особливості їх змісту у вищих навчальних закладах України. На основі науково-теоретичних узагальнень визначено основні засади їх формування. Розглянуто нормативно-правове визначення вищих навчальних закладів держави та їх систему.

Ключові слова: засади, адміністративні правовідносини, вищий навчальний заклад, управління, ректор, система.

В статье рассматривается понятие административных правоотношений, особенности их содержания в высших учебных заведениях Украины. На основе научно-теоретических обобщений определены основные принципы их формирования. Рассмотрено нормативно-правовое определение высших учебных заведений государства и их система.

Ключевые слова: принципы, административные правоотношения, высшее учебное заведение, управление, ректор, система.

In the article the concept of administrative legal relationships, features of their maintenance, is examined in higher educational establishments of Ukraine. On the basis of theoretical generalizations basic principles of their forming are certain. Normatively-legal determination of higher educational establishments of the state and their system are considered.

Keywords: principles, administrative legal relationships, higher educational establishment, management, chancellor, system.

Постановка проблеми. Нинішній період розвитку демократичної, правової Української держави характеризується значним оновленням змісту, форм та методів державної діяльності у процесі формування адміністративних правовідносин у вищих навчальних закладах України. Велика кількість вищих навчальних закладів у державі надає можливість вироблення нових основних засад формування якісних адміністративно-правових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципи адміністративних правовідносин є передусім предметом розгляду адміністративного права. Зокрема, їм присвячені окремі праці вітчизняних та зарубіжних науковців-адміністративістів В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, А.І. Берлача, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, П.В. Діхтієвського, Р.А. Калюжного, А.А. Кармолицького, В.В. Коваленка, М.В. Коваля, А.Т. Комзюка, Є.Б. Кубка, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінного, О.О. Майданник, В.І. Олефіра, В.П. Петкова, В.М. Поповича, О.П. Рябченко, В.І. Семчика, В.Ф. Сіренка, В.В. Цветкова, В.О. Шамрая та інших.

Проте у вітчизняній юридичній науці питання адміністративно-правових відносин, які виникають під час діяльності вищих навчальних закладів України, а також виокремлення основних засад їх формування висвітлені недостатньо; в існуючих наукових працях вони досліджені фрагментарно або в рамках ширшої правової проблематики, без комплексного підходу, а ряд організаційно-розпорядчих проблем, наявних сьогодні в діяльності вищих навчальних закладів України, про які неодноразово наголошувалося у окремих нормативних актах, лише підсилюють актуальність наукового пошуку з досліджуваних питань.

Невирішені частини проблеми. Без сумніву дослідження основних засад роз-

будови адміністративних правовідносин у вищих навчальних закладах України повинно бути покладено в основу адміністративної реформи системи вищих навчальних закладів держави та сприяти вирішенню важливих проблем правової науки і принести практично цінні результати. Основні засади формування адміністративних правовідносин потребують чіткого законодавчого закріплення, тобто розробки та затвердження нової Концепції діяльності вищих навчальних закладів України на період п'яти років. Адже, за час незалежності України декілька разів змінювалась назва, а відповідно і сутність, центрального освітнього відомства. Нажаль, нині Міністерство освіти та науки є заполітизованим, про це свідчить те, що всі зміни, які відбуваються в політичному житті суспільства безпосередньо відображаються на його діяльності.

Таким чином, **метою пропонованого дослідження** є визначення поняття адміністративних правовідносин у вищих навчальних закладах. Дослідження адміністративних правовідносин у навчальних закладах України та правова характеристика їх основних засад.

Виклад основних результатів дослідження. Принципи розбудови адміністративних правовідносин в Україні відображені в Конституції держави. Окремі засади формування адміністративних правовідносин у навчальних закладах України знайшли своє відображення в Законах України. Так в Законі України «Про вищу освіту», зазначено, що вища освіта - рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Згідно норм даного Закону, вищим навчальним закладом в Україні є освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність [1].

У структурі системи вищої освіти виокремлюють:

- державний вищий навчальний заклад, що фінансується з державного бюджету і підпорядковується відповідному центральному органу виконавчої влади;
- вищі навчальні заклади комунальної власності, засновані місцевими органами влади, що фінансуються з місцевого бюджету і підпорядковані місцевим органам влади;
- вищі навчальні заклади приватної форми власності, засновані на приватній власності і підпорядковані власникові [2; с. 69].

У теорії адміністративного права виокремлюють особливості формування адміністративних правовідносин залежно від напрямів діяльності вищого навчального закладу:

- адміністративні правовідносини у сфері підготовки фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів;
- адміністративні правовідносини у сфері підготовки та атестації наукових, науково-педагогічних кадрів;
- адміністративні правовідносини у сфері науково-дослідної роботи;
- адміністративні правовідносини у сфері окремих спеціалізацій, підвищення кваліфікації, перепідготовки кадрів;
- адміністративні правовідносини у сфері культурно-освітньої, методичної, видавничої, фінансово-господарської, виробничо-комерційної роботи;

- здійснення зовнішніх зв'язків.

Вищий навчальний заклад у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, Указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міністерства освіти і науки України, галузевих міністерств і відомств.

Теперішнього часу в Україні функціонують наступні типи вищих навчальних закладів:

1. Університет (класичний університет) - багатопрофільний вищий заклад освіти, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою природничих, гуманітарних, технічних та інших напрямів науки, техніки і культури за освітньо-професійними програмами всіх рівнів, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність серед населення, має розвинуту інфраструктуру наукових та науково-виробничих установ і підприємств, високий рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення такої діяльності. Наразі в Україні діють як класичні, так і технічні, економічні, медичні, аграрні, педагогічні та інші університети, які здійснюють багатопрофільну підготовку висококваліфікованих фахівців з вищою освітою у відповідній галузі.

2. Академія - вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів в окремо визначеній галузі знань або виробництва, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

3. Інститут - вищий заклад освіти, який функціонує самостійно або є структурним підрозділом університету, академії, інституту здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у певній галузі науки, виробництва, освіти, мистецтва і культури, проводить на належному рівні наукову та науково-виробничу діяльність, має високий кадровий і матеріально-технічний потенціал.

4. Консерваторія (музична академія) - вищий навчальний заклад, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами всіх рівнів у галузі мистецтва і культури - музичних виконавців, композиторів, музикознавців, викладачів музичних дисциплін. Консерваторія проводить наукові дослідження, є провідним центром у сфері своєї діяльності, має високий рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення. Навчання в консерваторії повинно забезпечувати всебічну теоретичну і практичну підготовку музикантів до професійної виконавської і педагогічної діяльності.

5. Коледж - самостійний вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами бакалавра або молодшого спеціаліста з одного (кількох) споріднених напрямів підготовки або спеціальностей, має необхідний кадровий потенціал, матеріально-технічну базу.

6. Технікум (училище) - вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії, інституту, який здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-професійними програмами молодшого спеціаліста, має необхідний кадровий потенціал та матеріально-технічну базу.

Традиційно вищі навчальні заклади третього та четвертого рівнів акредитації мають свої підрозділи - інститути, факультети, кафедри, бібліотеки, наукові лабораторії, філії тощо.

Факультет - основний організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ

вищого навчального закладу третього та четвертого рівнів акредитації, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії. Факультет створюється рішенням вченої ради вищого навчального закладу за умови, що до його складу входить не менше трьох кафедр і на ньому навчається не менше 200 студентів денної (очної) форми навчання. Керівництво факультетом здійснює декан, який в залежності від кількості студентів може мати заступників.

Кафедра - це базовий структурний підрозділ ВНЗ, що проводить навчальну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін, і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом. Кафедра створюється рішенням вченої ради ВНЗ за умови, що до її складу входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менше ніж три з яких мають науковий ступінь або вчене звання.

У вищих навчальних закладах I та II рівнів акредитації структурними підрозділами є відділення і предметні (циклові) комісії. Керівництво вищим навчальним закладом згідно Закону України «Про вищу освіту» здійснює ректор (президент), директор, начальник та ін. Помічниками ректора є проректори з певних напрямів діяльності (навчальної, наукової, виховної, соціально-економічної тощо).

Навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами: денна (очна), вечірня, заочна, дистанційна, екстернатна. До основних посад науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів третього та четвертого рівнів акредитації належать: асистент, викладач, старший викладач, доцент, професор, директор бібліотеки, науковий працівник бібліотеки, завідувач кафедрою, декан, проректор, ректор [3].

Безпосереднє управління діяльністю вищого навчального закладу здійснює його керівник — ректор (президент), начальник, директор тощо.

Керівник вищого навчального закладу в межах наданих йому повноважень:

- вирішує питання діяльності вищого навчального закладу, затверджує його структуру і штатний розклад;
- видає накази і розпорядження, обов'язкові для виконання всіма працівниками і структурними підрозділами вищого навчального закладу;
- представляє вищий навчальний заклад у державних та інших органах, відповідає за результати його діяльності перед органом управління, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад;
- є розпорядником майна і коштів;
- виконує кошторис, укладає угоди, дає доручення, відкриває банківські рахунки;
- приймає на роботу та звільняє з роботи працівників;
- забезпечує охорону праці, дотримання законності та порядку;
- визначає функціональні обов'язки працівників;
- формує контингент осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі;
- відраховує та поновлює на навчання осіб, які навчаються у вищому навчальному закладі;
- контролює виконання навчальних планів і програм;
- контролює дотримання всіма підрозділами штатно-фінансової дисципліни;
- забезпечує дотримання службової та державної таємниці;
- здійснює контроль за якістю роботи викладачів, організацією навчально-виховної та культурно-масової роботи, станом фізичного виховання і здоров'я,

організовує побутове обслуговування учасників навчально-виховного процесу та інших працівників вищого навчального закладу;

- разом із профспілковими організаціями подає на затвердження вищому колегіальному органу громадського самоврядування вищого навчального закладу правила внутрішнього розпорядку та колективний договір і після затвердження підписує його.

Керівник вищого навчального закладу відповідає за провадження освітньої діяльності у вищому навчальному закладі, за результати фінансово-господарської діяльності, стан і збереження будівель та іншого майна.

Керівник вищого навчального закладу щорічно звітує перед власником (власниками) або уповноваженим ним (ними) органом (особою) та вищим колегіальним органом громадського самоврядування вищого навчального закладу[4].

На основі вище викладеного вважаємо за необхідне визначити поняття адміністративно-правових відносин, що виникають під час діяльності вищих навчальних закладів України, як систему урегульованих адміністративно-правовими нормами суспільних відносин, що пов'язані із застосуванням організуючого та виконавчо-розпорядчого впливу одним із суб'єктів таких правовідносин, які виникають і під час зовнішньої, і внутрішньо-організаційної діяльності вищих навчальних закладів України.

На основі досліджень можемо виокремити основні засади адміністративних правовідносин у вищих навчальних закладах держави:

- верховенства права;
- законності;
- гуманізму;
- правової рівності всіх вищих навчальних закладів;
- відкритий характер діяльності вищих навчальних закладів;
- доступності вищої освіти;
- високої якості.

Висновки. Отже, узагальнюючи проведене наукове дослідження варто зазначити, що адміністративні правовідносини у вищих навчальних закладах є суспільні відносини, які виникають у діяльності вищих навчальних закладів України, урегульовані нормами адміністративного права, пов'язані із застосуванням організуючого та виконавчо-розпорядчого впливу одним із суб'єктів таких правовідносин, які виникають і під час зовнішньої, і внутрішньо-організаційної діяльності вищих навчальних закладів України. Розглянуто поняття вищих навчальних закладів України та надано правову характеристику їх типів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, N 20, ст. 134.
2. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: «Академвидав», 2006. — 352 с.
3. Типи вищих навчальних закладів. Електронний ресурс. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/18061222/pedagogika/tipi_vischih_navchalnih_zakladiv_osnovni_napryami_diyalnosti
4. Система управління вищим навчальним закладом. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-text-4210.html>
5. Гончарук С.Т. Основи адміністративного права України. Навч. посібник. — К.: 2004. — с. 200.
6. Адміністративне право України : підручник / [Ю. П. Битяк, В. М. Гарашук, О. В. Дьяченко та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка]. - К. : Юрінком Інтер, 2005. - 544 с.
7. Стеценко С. Г. Адміністративне право України : навч. посіб. / С. Г. Стеценко. - К. : Атіка, 2005. - 624 с.

